

1. ÜNİTE

KUR’AN-I KERİM’İ DOĞRU VE GÜZEL OKUMA: TECVİD



(Fâtır suresi 3. ayet)

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “Tecvid, mahreç, talim, tilâvet, kıraat, tertil, tashih-i hurûf” kavramlarını araştırınız.
2. Vakıf (durak) işaretlerinden oluşan bir sunum hazırlayınız.
3. İşmam, imale, teshil kavramlarını Kur’an-ı Kerim’den örneklerle açıklayınız.
4. Kur’an-ı Kerim’de tilâvet secdesinin geçtiği yerler ile ilgili bir şema hazırlayınız.



1. Harflerin Mahreçlerinden Telaffuzu

Kur'an-ı Kerim'in usulüne ve kendi fonetiğine uygun olarak okunması, Kur'an-ı Kerim'e saygı ve edebin bir gereğidir. Kur'an-ı Kerim'in tertil üzere (ağır ağır) okunması, ilahi bir beyan olmanın yanında[1] Kur'an öğretiminin de esasını oluşturur. Bu nedenle Müslümanlar tarih boyunca Kur'an öğretimine özel bir önem vermiş, bununla ilgili "*tashih-i hurûf*" adı verilen bir öğretim yöntemi geliştirmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'i usulüne ve kendi fonetiğine uygun olarak doğru ve güzel bir şekilde okuyabilmek harflerin mahreçlerinin tam ve doğru bir şekilde telaffuz edilmesine bağlıdır. Mahreç talimi, Kur'an tilâvetinin alt yapısını oluşturmaktadır. Bu nedenle Kur'an kıraatinde mahreç eğitimi, göz ardı edilemez bir öneme sahiptir.[2]

Harflerin mahreçlerinin tam olarak öğrenilebilmesi, "*fem-i muhsin*" adı verilen iyi bir öğreticinin rehberliğinde, düzenli olarak yapılacak etkinliklerle mümkün olabilir. Kur'an-ı Kerim'i tecvid kurallarına göre okumayı tam anlamıyla kavramanın yolu, imkânlar ölçüsünde hocanın rehberliğinde düzenli olarak talim çalışması yapmaya bağlıdır.

BİLGİ KUTUSU

Mahreç, "çıkış yeri" anlamına gelen bir kelimedir. Tecvid ilminde ise "ağzın belirli bir bölgesinde harfin sesinin çıktığı yer" olarak isimlendirilir.

(Demirhan Ünlü, Kur'an-ı Kerim'in Tecvidi, s. 59.)

Dil [Diş/Damak] Bölgesinden Çıkan Harfler

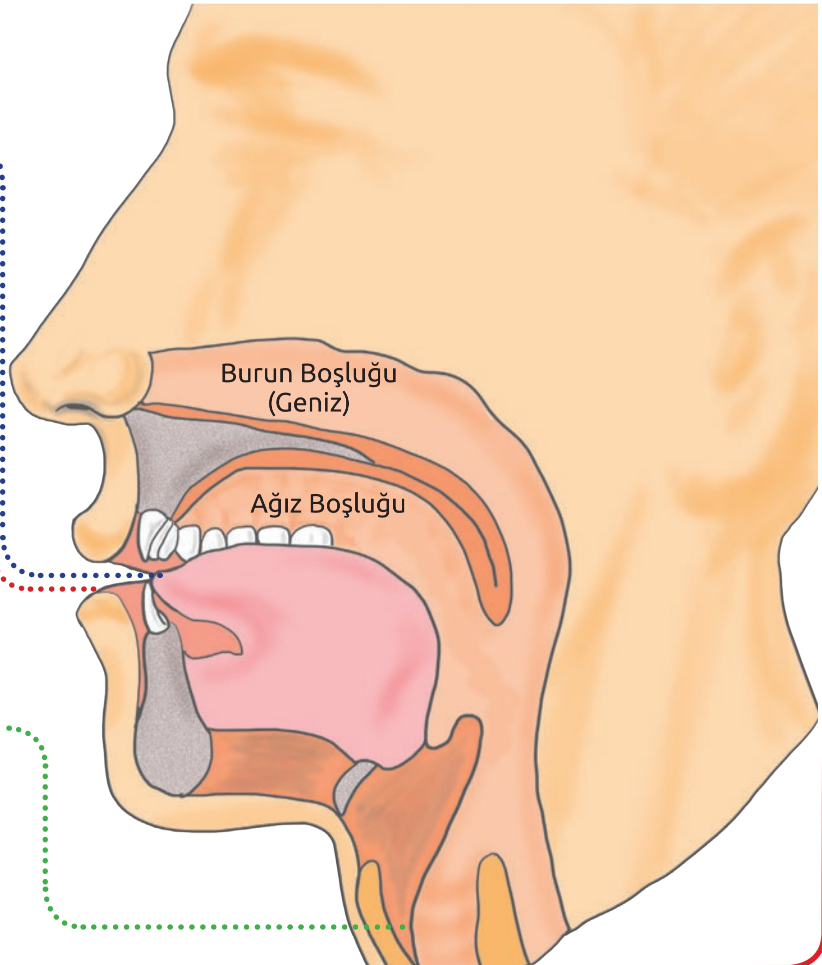
ت ث ج د ذ ر ز س
ش ص ض ط ظ ق
ك ل ن ي

Dudak Harfleri

ب م و ف

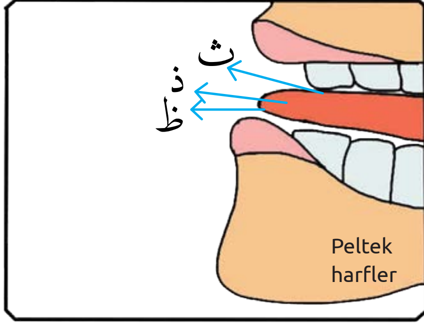
Boğaz Harfleri

ا ح خ ع غ ه



1 bk. Furkan suresi, 32. ayet; Müzzemmil suresi, 4. ayet.
2 Demirhan Ünlü, Kur'an-ı Kerim'in Tecvidi, s. 56-57; Yavuz Fırat, Kur'an Tilavetinin Kuralları, s. 40.

Ağızdaki 3 bölgeden, 15 noktadan, 28 harfin çıkış yerleri tablosu



Üst dişler alt dudağın içine bastırılır. ف 

Dudaklar yumularak ileri uzatılır. و 

Dudaklar birbirine değdirilir. م 

Dudaklar birbirine bastırılır. ب 

Boğaz		
Boğaz sonu	Boğaz ortası	Boğaz başı
ا ه	ح ع	خ غ

Dudak	
Alt dudak ve üst ön dişler	Alt ve üst dudaklar
ف	ب م و

Dil - Diş - Damak							
Dil kökü küçük dilin üstü	Dil ve damak ortası	Dilin ön yanı azı dişler	Dil ucu üst ön dişler	Dil ucu üst ön dişlerin arkası	Dil ucu üst ön dişler	Dil ucu alt ön dişler	Dil ucu ön dişlerin arası
ق ك	ى ش ج	ض	ل ن	ر	ت د ط	ز ص س	ث ذ ظ

GRUPLANDIRALIM

Aşağıdaki harfleri mahreç bölgelerine göre gruplayınız.

ب ج ح خ ص ض ظ ع ك م و ه

Dil (diş-damak) Bölgesi:

* ....
* ....
* ....
* ....

Boğaz Bölgesi:

* ....
* ....
* ....
* ....

Dudak Bölgesi:

* ....
* ....
* ....
* ....

BİRLİKTE ÇALIŞALIM

Aşağıdaki harflerin mahreçlerini arkadaşlarınızla birlikte çıkarmaya çalışınız.

اَبْ – اِبْ – اُبْ | اَبَّ – اِبَّ – اُبَّ | اَرْ - اِرْ – اُرْ | اَرَّ – اِرَّ – اُرَّ

1.1. Harflerin Harekeler (Üstün, Esre, Ötre) ile Okunuşu

Kur'an harflerinin tamamı sessizdir. Harflerin seslendirilmesi bazı işaretler aracılığıyla mümkün olmaktadır. Bu işaretlere **hareke** adı verilir. Harekeler, harflerin üstünde veya altında yer alabilir. Harflerin sesli olarak okunmasını sağlayan işaretler; üstün (fetha), esre (kesra), ötre (damme) olarak isimlendirilir.

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Harflerin telaffuzunu, öğretmeninizden/interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz. Sonra her bir harfi öğretmeninizin rehberliğinde mahreçlerine dikkat ederek harekesine uygun olarak telaffuz ediniz. Kırmızı renkli harflerin mahreçlerine özellikle dikkat ediniz.

اَ بَ تَ ثَ جَ حَ خَ دَ ذَ رَ زَ سَ شَ صَ ضَ طَ ظَ عَ غَ فَ قَ كَ لَ مَ نَ وَ هَ يَ

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Harflerin telaffuzunu, öğretmeninizden/interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz. Sonra her bir harfi öğretmeninizin rehberliğinde mahreçlerine dikkat ederek harekesine uygun olarak telaffuz ediniz. Kırmızı renkli harflerin mahreçlerine özellikle dikkat ediniz.

اِ بِ تِ ثِ جِ حِ خِ دِ ذِ رِ زِ سِ شِ صِ ضِ طِ ظِ عِ غِ فِ قِ كِ لِ مِ نِ وِ هِ يِ

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Harflerin telaffuzunu, öğretmeninizden/interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz. Sonra her bir harfi öğretmeninizin rehberliğinde mahreçlerine dikkat ederek harekesine uygun olarak telaffuz ediniz. Kırmızı renkli harflerin mahreçlerine özellikle dikkat ediniz.

اُ بُ تُ ثُ جُ حُ خُ دُ ذُ رُ زُ سُ شُ صُ ضُ طُ ظُ عُ غُ فُ قُ كُ لُ مُ نُ وُ هُ يُ

1.2. Harflerin Cezimli Okunuşu

Cezim, harflerin üzerinde bulunan ve harflerin birbirine bağlanmasını ve sakin (harekesiz) olarak okunmasını sağlayan özel bir (ـْـ) işarettir. Cezim işareti bulunan harfe **sakin harf**, cezimin kendisine de **sükûn** denilir.

Tashih-i hurûf çalışmalarında, cezimli harflerin mahreçlerinden doğru bir şekilde telaffuz edilmesi oldukça önem arz etmektedir.

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Harflerin telaffuzunu, öğretmeninizden veya interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz. Sonra her bir harfi öğretmeninizin rehberliğinde mahreçlerine dikkat ederek cezimli olarak telaffuz ediniz

اَبْ – اِبْ – اُبْ	اَتْ – اِتْ – اُتْ	اَثْ – اِثْ – اُثْ	اَجْ – اِجْ – اُجْ
اَحْ – اِحْ – اُحْ	اَخْ – اِخْ – اُخْ	اَدْ – اِدْ – اُدْ	اَذْ – اِذْ – اُذْ
اَرْ – اِرْ – اُرْ	اَزْ – اِزْ – اُزْ	اَسْ – اِسْ – اُسْ	اَشْ – اِشْ – اُشْ
اَصْ – اِصْ – اُصْ	اَضْ – اِضْ – اُضْ	اَطْ – اِطْ – اُطْ	اَظْ – اِظْ – اُظْ
اَعْ – اِعْ – اُعْ	اَغْ – اِغْ – اُغْ	اَفْ – اِفْ – اُفْ	اَقْ – اِقْ – اُقْ
اَكْ – اِكْ – اُكْ	اَلْ – اِلْ – اُلْ	اَمْ – اِمْ – اُمْ	اَنْ – اِنْ – اُنْ
اَوْ – اِوْ – اُوْ	اَهْ – اِهْ – اُهْ	اَىْ – اِىْ – اُىْ	

1.3. Harflerin Şeddeli Okunuşu

Şedde, harflerin üzerinde bulunan, aslında birincisi sakin, ikincisi harekeli olan aynı harfin iki defa okunmasını sağlayan özel bir (ـّ) işarettir.

Tashih-i hurûf çalışmalarında, harflerin şeddeli olarak mahreçlerinden doğru bir şekilde telaffuz edilmesi, Kur'an okuma becerisinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir.

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Harflerin telaffuzunu, öğretmeninizden/interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz. Sonra her bir harfi öğretmeniniz rehberliğinde mahreçlerine dikkat ederek şeddeli olarak telaffuz ediniz.

اَجَّ – اِجَّ – اُجَّ	اَثَّ – اِثَّ – اُثَّ	اَتَّ – اِتَّ – اُتَّ	اَبَّ – اِبَّ – اُبَّ
اَذَّ – اِذَّ – اُذَّ	اَدَّ – اِدَّ – اُدَّ	اَخَّ – اِخَّ – اُخَّ	اَحَّ – اِحَّ – اُحَّ
اَشَّ – اِشَّ – اُشَّ	اَسَّ – اِسَّ – اُسَّ	اَزَّ – اِزَّ – اُزَّ	اَرَّ – اِرَّ – اُرَّ
اَظَّ – اِظَّ – اُظَّ	اَطَّ – اِطَّ – اُطَّ	اَضَّ – اِضَّ – اُضَّ	اَصَّ – اِصَّ – اُصَّ
اَقَّ – اِقَّ – اُقَّ	اَفَّ – اِفَّ – اُفَّ	اَغَّ – اِغَّ – اُغَّ	اَعَّ – اِعَّ – اُعَّ
اَنَّ – اِنَّ – اُنَّ	اَمَّ – اِمَّ – اُمَّ	اَلَّ – اِلَّ – اُلَّ	اَكَّ – اِكَّ – اُكَّ
	اَیَّ – اِیَّ – اُیَّ	اَهَّ – اِهَّ – اُهَّ	اَوَّ – اِوَّ – اُوَّ

1.4. Harflerin Med Harfine Göre Okunuşu

Med, uzatma anlamına gelir. Kendisinden önceki (mâ kabli) harfin uzatılarak okunmasını sağlayan harekesiz (sakin) harflere med (uzatma) harfleri denir.

Med harfleri; Elif (ا), Vav (و) ve Ya (ي) harfleridir. Meddin (uzatma) ölçüsü, bir elif miktarıdır. **Bir elif miktarı**; okuma esnasında sesin iki hareke miktarı uzatılması ya da bir parmak kaldırma veya indirme süresi kadardır.

Kur'an alfabesinde harfin üstüne konan uzatma işaretine ( ) **asar**, altına konan uzatma işaretine de **çeker** ( ) denir. Bu işaretlerin bulunduğu harfte gizli bir med harfi vardır. Bu nedenle de o harf uzatılarak okunur.

Kur'an taliminde, harflerin uzatılması gereken yerlerde tecvid kurallarına uygun bir şekilde uzatılarak telaffuz edilmesi, Kur'an okuma becerisinin gelişmesine ve usulüne uygun olarak Kur'an okumaya önemli bir katkı sağlamaktadır.

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Harfleri, öğretmeninizden veya interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz. Sonra her bir harfi, öğretmeninizin rehberliğinde mahreçlerine, med harfleri ve uzatma işaretlerine dikkat ederek okuyunuz.

ثَا – ثِي – ثُو	تَا – تِي – تُو	بَا – بِي – بُو	اَ – اِي – اُو
دَا – دِي – دُو	خَا – خِي – خُو	حَا – حِي – حُو	جَا – جِي – جُو
سَا – سِي – سُو	زَا – زِي – زُو	رَا – رِي – رُو	ذَا – ذِي – ذُو
طَا – طِي – طُو	ضَا – ضِي – ضُو	صَا – صِي – صُو	شَا – شِي – شُو
فَا – فِي – فُو	غَا – غِي – غُو	عَا – عِي – عُو	ظَا – ظِي – ظُو
مَا – مِي – مُو	لَا – لِي – لُو	كَا – كِي – كُو	قَا – قِي – قُو
يَا – يِي – يُو	هَا – هِي – هُو	وَا – وِي – وُو	نَا – نِي – نُو

2. Okunuşu Özel Olan Kelimeler

Kur’an-ı Kerim, kendine has üslubu, ses özellikleri ve tilâvet kuralları ile müstesna bir kitaptır. Kur’an tilâvetinde bazı kelimelerin genel olarak bilinen kuralların dışında özel okunuş şekilleri vardır. Okunuşu özel olan kelimeler, altlarında bulunan küçük bir yazı (işaret) ile belirtilir ve yazı veya işaret kelimenin aynı zamanda okunuş usulünü ortaya koyar.

Okunuşları özel olan kelimelerin okunma usullerini teorik olarak izah edebiliriz. Ancak Kur’an öğretiminde asıl olan uygulamadır. Uygulama ise fem-i muhsin olan maharetli, öğretim yöntem ve tekniklerini iyi bilen bir Kur’an öğreticisinden tam anlamıyla öğrenilebilir.

Âsım kıraatinin Hafs rivayetinde okunuşu özel olan kelimeler şunlardır:[3]

1. Hûd suresinin 41. ayetinde مَجْرٰيهَا (امالة) kelimesindeki “ra” (ر) harfi **imale** ile okunur. Burada “ra” harfinin harekesi esreye meylederek (imale) üstün-esre arası bir sesle ince okunur.

2. Yûsuf suresinin 11. ayetinde لَا تَأْمَ۫نَّا (اشمام) kelimesinde “**işmam**” yapılır. Buradaki şeddeli "nun" harflerinden birincisi okunurken dudaklar büzülerek öne doğru uzatılır. Gunneli ve idgamlı okuyuş gerçekleştirilir, “نَـا”derken dudaklar hemen geri çekilir.

3. Fussilet suresinin 44. ayetinde ءَا۬عْجَمِيٌّ (تسهيل) lafzındaki hemzeler “**teshil**” ile yani yumuşatılarak “hemze” ile “elif” veya “hemze” ile “he” arası bir sesle okunur.

4. Furkân suresinin 69. ayetinde فِيهِۦ مُهَانًا (مدّ) lafzındaki “**zamir**” (ه) bir elif miktarı uzatılarak okunur.

5. Mushaf'ta bazı kelimelerde “ص” harfinin altında küçük ” س” harfi yazılır. Bu işaret kelimelerdeki ص harflerinin س olarak okunacağını gösterir. Örneğin, Bakara suresinin 245. ayetindeki وَيَبْصُۜطُ kelimesi ile A’râf suresinin 69. ayetinde yer alan بَصْۜطَةً kelimesindeki ص harfleri س şeklinde okunur.

6. Kur’an-ı Kerim’de bazı kelimelerin altında “**med**” (مد) veya “**kasr**” (قصر) yazılıdır. Med işaretinin bulunduğu harf bir elif miktarı uzatılarak okunur. Kasr işaretinin bulunduğu harf ise uzatılmadan okunur.

Örnek: (أَنَا - أُولٰٓئِكَ) (يُرَآؤُنَ – وَلَا يَؤُدُهُ)

Kur’an-ı Kerim’de bazı kelimelerin sonlarında yer alan harf veya harekelerin korunması ya da okuyuşta belirtilmesi için “**Ha-i sekte**” (هْـ) ile okunur. Kur’an-ı Kerim’de yedi kelimede, toplam dokuz yerde ha-i sekteli okuyuş vardır: [4]

- Bakara suresi, 259. ayetindeki (لَمْ يَتَسَنَّهْ),
- En’âm suresi, 90. ayetindeki (اِقْتَدِهْ) kelimesi,
- Hâkka suresi, 19 ve 25. ayetlerindeki (كِتَابِيَهْ),

3 Abdurrahman Çetin, Kur’an Okuma Esasları, s. 269-275.
4 Abdurrahman Çetin, Kur’an Okuma Esasları, s. 244.

- Hâkka suresi, 20 ve 26. ayetlerindeki (حِسَابِيَهْ),
- Hâkka suresi, 28. ayetindeki (مَالِيَهْ) ,
- Hâkka suresi, 29. ayetindeki (سُلْطَانِيَهْ),
- Kâri'a suresi, 10. ayetindeki (مَاهِيَهْ).

3. Vakıf, İbtida, Vasıl

Kur'an ayetlerinin bazıları bir veya birkaç kelimeden bazıları kısa cümlelerden bazıları da birkaç cümlenin bir araya gelmesinden oluşur. Kısa ayetleri bir nefeste okumak mümkündür. Uzun ayetleri tek nefeste, durmadan ve nefesimizi yenilemeden okumak ise bazen mümkün değildir. Ayrıca bazı ayetler, anlam açısından kendi içinde bir bütünlük oluştururken, bazı ayetler de öncesi ve sonrasıyla (siyak-sibak) irtibatlı olarak anlam bütünlüğü kazanmaktadır. Bu nedenle Kur'an okurken durulduğunda veya durduktan sonra tekrar devam edildiğinde lafızlardaki uyuma ve ayetlerdeki anlam bütünlüğüne dikkat edilmelidir. Kur'an okurken durmak, durduktan sonra tekrar devam etmek veya ayetler arasında geçiş yapmak belirli kurallara bağlıdır. Bu kurallar; vakıf, ibtida ve vasıl kavramlarıyla açıklanmıştır.

Vakıf

Vakıf, sözlükte "durmak, durdurmak" anlamına gelir. Tecvid ilminde **vakıf**, Kur'an okurken okumaya tekrar başlamak niyetiyle bir kelime üzerinde "sesin ve nefesin kesilmesi"ne denir.[5]

Vakıf yaparken şunlara dikkat edilir:

- Vakıfta asıl olan harfin sakin hâli almasıdır.
- Kelime sonunda durulur, kelime ortasından bölünerek durulmaz.
- Ses ve nefes tamamen kesilir.[6]

Vakıfla ilgili temel kurallar:

Sonunda tek hareke bulunan kelimelerde sükûn üzerine durulur.

Örnek:

وَالْعَصْرِ ← وَالْعَصْرْ

اَلْعَالَمِينَ ← اَلْعَالَمِينْ

İki ötre ve iki esreli kelimelerde sükûn üzerine durulur.

Örnek:

اَحَدٌ ← اَحَدْ

مَسَدٍ ← مَسَدْ

---

5 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 248; Ali Celaleddin Karakılıç, Tecvid İlmi: Kur'an-ı Kerim Okuma Kaideleri, s. 74-75.
6 Demirhan Ünlü, Kur'an-ı Kerim'in Tecvidi, s.144.

İki üstünlü kelimelerde, harekeden biri atılarak med harfi olan elif (ا) üstün harekeyle ve uzatılarak durulur.

Örnek:

اَبَداً ← اَبَدَا

مَاءً ← مَاءَا

Sonunda yuvarlak te (ة) bulunan kelimelerde, yuvarlak te sükûnlu he (ـهْ) harfine çevrilerek durulur.

Örnek:

جَنَّةً ← جَنَّهْ

طَهَّرَةً ← مُطَهَّرَهْ

Sonunda med harfi olan kelimelerde değişiklik olmaz; med harfi üzerinde uzatılarak durulur.

Örnek: خَلَقْنَا اٰمَنَّا فَتَكُونَا

Sonu şeddeli olan kelimelerde sükûn üzere durulur. Fakat şeddeyi belirtmek için harf sükûnlu olarak biraz tutulur.

Örnek:

وَتَبَّ ← وَتَبْ

مُسْتَمِرٌّ ← مُسْتَمِرْ

اَلدَّوَابِّ ← اَلدَّوَابْ

مُسْتَقَرٌّ ← مُسْتَقَرْ

Öncesinde (ma kabli) kendi cinsinden bir hareke bulunan harekeli "Vav" (و) ve "Ya" (ي) harfleri ile sona eren kelimeler üzerinde durulduğunda medd-i tabiî yapılarak okunur.

Örnek:

هِيَ ← هِى

هُوَ ← هُو

İbtida

İbtida; “başlamak, işe girişmek” anlamlarına gelir. Tecvid ilminde, Kur’an okumaya ilk başlamaya veya vakıf yaptıktan sonra okumaya devam etmeye **ibtida** denir. İbtida yapılacak yerde hareke ve anlamın uygun olmasına dikkat edilir.[7]

Vakıf ve ibtida kurallarına uymak, Kur’an-ı Kerim’i usulüne uygun olarak okumayı sağladığı gibi ayetleri anlamayı ve manası üzerinde düşünmeyi de kolaylaştırır. Herhangi bir metni doğru olarak okuyabilmek için imla kurallarına dikkat etmek ve vurgu yapmak ne kadar gerekliyse Kur'an-ı Kerim'i de aslına uygun olarak okuyabilmek için vakıf ve ibtida kurallarına riayet etmek aynı şekilde gereklidir.

Vakıf ve ibtidada temel ölçü, ayetin lafız ve mana bakımından tamamlanmasıdır. Ayet sonlarına ve vakıf işaretlerine dikkat edilerek Kur’an okunduğunda vakıf ve ibtida kurallarına uyulmuş olunur. Herhangi bir sebeple vakıf işareti olmayan yerlerde durulduğunda okumaya devam etmek için geriden başlamak gerekir. Geriden başlarken de anlam ve lafız bütünlüğünü bozmamaya dikkat edilmelidir.

Peygamber Efendimiz, Kur’an tilâvetinde vakıf ve ibtida kurallarına dikkat eder, ayet sonlarını vakfederek (durarak) okurdu.[8] Dolayısıyla vakıf ve ibtida kurallarına uyarak Kur’an okumak, Peygamberimizin ve sahabenin okuyuş tarzına göre Kur'an okumaktır.

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Âl-i İmran suresi 7. ayeti, Nahl suresi 90. ayeti ile Ankebut suresi 45. ayetini öğretmeninizden ya da interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz ve bu ayeti kerimeleri öğretmeninizin rehberliğinde vakıf ve ibtida kurallarına uygun olarak okuyunuz.

هُوَ الَّذٓى اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ
مُتَشَابِهَاتٌ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ ف۪ى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَٓاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَٓاءَ تَأْو۪يلِه۪ وَمَا يَعْلَمُ تَأْو۪يلَهُٓ اِلَّا اللّٰهُ وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا
بِه۪ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٧﴾

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَا۪يتَٓائِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْىِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

اُتْلُ مَٓا اُو۪حِىَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

7 Abdurrahman Çetin, Kur’an Okuma Esasları, s. 249.
8 bk. Buhârî, Fedâilü’l-Kur’an, 29; Ebû Dâvûd, Vitr, 20.

Vasıl

Vasıl; "birleştirmek, yan yana getirmek, ulaştırmak, kavuşmak" anlamlarına gelir. Tecvid ilminde Kur'an okurken bir kelimeyi kendisinden sonra gelen kelimeye, sesi ve nefesi kesmeden birleştirmeye **vasıl** denir.[9] Ayet sonlarında durmaksızın yeni ayete geçmeye de vasıl denilir.[10]

Zaman zaman vasıl yapmak Kur'an tilâvetini kolaylaştırır ve ayetlerin akıcı bir şekilde okunmasını sağlar. Kur'an-ı Kerim'i tecvid kurallarına göre okuyan kimse, aynı zamanda vasılla ilgili kurallara da uymuş olur.

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Bakara suresi 155-157. ayetleri ile Burûc suresi 1-9. ayeti kerimeleri öğretmeninizden ya da interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz ve ayeti kerimeleri öğretmeninizin rehberliğinde vasıl kurallarına uygun olarak okuyunuz.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ط
وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ لا ١٥٥ اَلَّذِينَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ لا قَالُوٓا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ط ١٥٦
اُو۬لٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ١٥٧

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ لا ١ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ لا ٢ وَشَاهِدٍ
وَمَشْهُودٍ ط ٣ قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ لا ٤ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ لا ٥ اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ لا
٦ وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ شُهُودٌ ط ٧ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلَّٓا اَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ
الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِ لا ٨ اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ط وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ط ٩

4. Kur'an'daki Bazı İşaretler

Kur'an-ı Kerim'de farklı işaretler yer almaktadır. Bu işaretlerin her biri Kur'an-ı Kerim tilâvetinin farklı bir özelliğini yansıtmaktadır. Vakıf (durak) işaretleri, secde işareti, hizip ve cüz işaretleri bunlardan bazılarıdır.

4.1. Vakıf (Durak) İşaretleri

Kur'an-ı Kerim tilâvetinde nerelerde vakfedileceğini (durulacağını) bilmek ve usulüne uygun bir tilâvet yapmak, Arapça ve Kur'an kültürüne sahip olmaya ve ayetlerin öncesi ve sonrasıyla olan ilişkisini bilmeye bağlıdır. Ancak bu becerilere sahip olmak uzun emek ve çaba gerektiren bir süreçtir. Zamanla bu becerilere tam olarak sahip olmayan kişilerin sayısının artması ve fetihler sonucunda anadili Arapça olmayan pek çok kişinin Müslüman olması Kur'an tilâvetinde vakıf yerlerini gösteren bazı işaretlerin konulmasını zorunlu hâle gelmiştir.

9 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 267.
10 Demirhan Ünlü, Kur'an-ı Kerim'in Tecvidi, s.140.

Vakıf işaretleri alanında ilk çalışma Muhamed bin Tayfur es-Secâvendî (h. 560/m.1165) tarafından yapılmıştır. Muhamed bin Tayfur es-Secâvendî belirlemiş olduğu vakıf yerlerinde anlam bütünlüğünü sağlayacak şekilde durulan yerin özelliğine göre م ,ط, ص, ز, ج harflerini kullanmıştır. Zamanla diğer vakıf işaretlerini belirten diğer harflerin ilavesiyle vakıf işaretleri son şeklini almış ve Müslümanlar arasında yaygınlaşarak kabul görmüştür.

Mushaf'ta bulunan vakıf işaretlerine, Muhammed bin Tayfur es-Secâvendî'nin ismine atfen "**secâvend**" denilmektedir.[11] Her birinin bir anlamı olan bu vakıf işaretlerini kısaca tanıyalım.

Uygulama	Vakıf Adı	Vakıf İşareti
Durmak da geçmek de caizdir, ancak durmak daha uygundur.	**Caiz Vakıf**	ج
Durmak için şartlar uygundur. Anlam bakımından cümlenin tamamlandığı ve cümlelerin birbirinden bağımsız olduğu yerlerde bulunur.	**Mutlak Vakıf**	ط
Durmaya izin vardır ama geçmek daha uygundur.	**Mücevvez Vakıf**	ز
Nefes yetmediği zaman durulabilir. Geçmek daha uygundur.	**Murahhas Vakıf**	ص
Anlam bakımından birbirine bağlı olan yerlerde bulunur. Durmak uygun değildir. Zaruret sebebiyle durulursa ibtida kurallarına uygun olarak geriden başlanarak devam edilir. "Lâ" (لا) işareti ayet sonunda ise geriden alıp devam etmeye gerek yoktur.*	**Lâ Vakfı**	لا
Mutlaka durulması (vakıf yapılması) gerekir. Vasıl (geçiş) yapıldığında anlam bozulabilir.	**Lâzım Vakıf**	م
Ayet sonlarında bulunur. Bir konunun bittiğini ve yeni bir konunun başladığını ifade eder. Namazda okurken ayn işaretinin olduğu yerde rükuya gitmek daha uygundur. Aşır olarak tercih edilen bölümlerde ayn duraklarını dikkate almak konu bütünlüğü açısından uygun olur.	**Ayn**	ع
Durulabilir veya geçilebilir. Geçmek daha uygundur.	**Sılî**	صلي
Kendisinden önceki durak işaretiyle aynı hükmü sahiptir.	**Kef**	ك
Birbirine yakın yerlerde iki ayrı yere konulan üçer noktadan ibarettir. Bu işaretlerin bulunduğu yerlerden yalnız birinde durulabilir. ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ Örneğin Bakara suresinin ikinci ayetinde ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ kısmında durulduğunda فِيهِ bölümünde durulmadan devam edilir.	**Muâneka Vakfı**	(∴) (∴)

11 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 258.

* Fâtiha suresinin صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ifadesini müstakil ayet kabul edenler vardır. Bu sebeple, عَلَيْهِمْ lafzında durulduğunda geriye dönmeden غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ kısmından okumaya devam edilir.

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Yûsuf suresi 1-6. ayeti kerimeleri öğretmeninizden veya interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz ve ayeti kerimeleri öğretmeninizin rehberliğinde secâvendlere dikkat ederek okuyunuz.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ ۠ قف تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ۠ قف ١ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰناً عَرَبِياًّ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ٢ نَحْنُ
نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَۗ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ
الْغَافِل۪ينَ ٣ اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَب۪يهِ يَٓا اَبَتِ اِنّ۪ي رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَباً وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ ل۪ي سَاجِد۪ينَ ٤ قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَك۪يدُوا
لَكَ كَيْداًۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ٥ وَكَذٰلِكَ يَجْتَب۪يكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ
تَأْو۪يلِ الْاَحَاد۪يثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ
اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبَّكَ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ۟ع ٦

4.2. Secde İşareti

Kur'an-ı Kerim'de Allah'a (c.c.)* secde etmeyi emreden, secde edenleri öven ve secde etmekten uzak duranları kınayan onlarca ayet vardır. Peygamber Efendimiz, secde etme ile ilgili ayetlerden bazılarını okuduğu zaman secde etmiş, ashabına da secde etmeyi tavsiye etmiştir. Bu nedenle Peygamberimizden nakledilen rivayetler sonucunda bazı ayetlere "**secde ayetleri**" adı verilmiş. Bu tabir zamanla yaygınlık kazanıp benimsenmiştir. Secde ayetlerinde ya doğrudan secde etmek emredilmiş ya da secde etmeyenler kınanmış veya her varlığın Allah'a (c.c.) secde ettiğine vurguyapılmıştır.[12]



Kur'an-ı Kerim'de "on dört" secde ayeti bulunmaktadır. Bu ayetlerin geçtiği yerlerde sayfa kenarlarında tezhip ile süslenmiş olan ve içerisinde (سَجْدَةٌ) yazan "secde işareti" bulunur. Bu işaretlerin bulunduğu ayetlere "secde ayeti"; ayetler okunduğu veya dinlendiği zaman yapılması vacip olan secdeye de "**tilâvet secdesi**" denilir.

* Celle celâluhû (Allah'ın şânı ne yücedir.)

12 Abdurrahman Çetin, "Tilâvet Secdesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 41, s. 157.

Hz. Ömer'in (r.a.) oğlu ve âlim bir sahabi olan Abdullah b. Ömer (r.a.), Peygamber Efendimizin secde ayetleri ile ilgili uygulamasını (sünnetini) anlatırken *"Resulullah, içerisinde secde ayeti olan sureyi okur, (ayetler geldikçe) secde ederdi, biz de secde ederdik..."* [13] demektedir.

ARAŞTIRALIM

Tilâvet secdesinin yapılışı ile ilgili hükümleri ve tilâvet secdesinin yapılışını araştırınız.

OKUYALIM - UYGULAYALIM

Evinizde ya da öğretmeninizin rehberliğinde okulunuzun uygulama mescidinde secde ayetlerinden bazılarını okuyarak tilâvet secdesinin uygulanması ile ilgili hükümlere dikkat ederek tilâvet secdesini uygulayınız.

اِنَّ الَّذٖينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ۩ ﴿٢٠٦﴾

(A'râf suresi, 206. ayet.)

قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُواۜ اِنَّ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ
لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًاۙ ﴿١٠٧﴾

(İsrâ suresi, 107. ayet.)

فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ۩ ﴿٦٢﴾

(Necm suresi, 62. ayet.)

وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَۜ ﴿٢١﴾

(İnşikâk suresi, 21. ayet.)

4.3. Hizip ve Cüz İşaretleri



Kur'an-ı Kerim, Mushaf hâline geldikten sonra tarihî süreçte Mushaf içerisinde şekil olarak bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin başında Kur'an-ı Kerim'in cüzlere, cüzlerin de hizip adı verilen bölümlere ayrılması gelir.

Kur'an-ı Kerim, altı yüz sayfa civarındadır. Kur'an sayfaları ortalama yirmişer sayfalık bölümler hâlinde otuz bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerin her birine **cüz** adı verilir. Her cüzün ilk sayfasında (اَلْجُزْءُ) şeklindeki tezhiplerle süslü ve içerisinde numarasının yazılı olduğu özel bir işaretle gösterilir.

13 Buhârî, Sücûdu'l-Kur'an, 8, 9, 12; Müslim, Mesâcid, 103.



Kur'an cüzleri kendi içerisinde dört bölüme ayrılır. Bu bölümlere "**hizip**" adı verilmiştir. Hizipler, genelde beşer sayfalık küçük bölümler hâlindedir. Hizipler, (الْحِزْبُ) şeklindeki tezhiplerle süslü ve içerisinde numarasının yazılı olduğu özel bir işaretle gösterilir.

BULALIM-SÖYLEYELİM

En'âm, A'râf, Enfâl, Tevbe, Lokman ve Fâtır Surelerini Kur'an-ı Kerim Mushafı'ndan bularak bu surelerde geçen cüz ve hizip işaretlerini cüz ve hizip numaraları ile birlikte söyleyiniz.



Kur'an'ın cüz ve hiziplere ayrılması; onun bir düzen içinde okunmasını, takip edilmesini, ezberlenmesini ve tekrar edilmesini kolaylaştırır. Bunun yanıda cüz ve hizipler, bireysel okumalarda ve hafızlık çalışmalarında belirli bir sistem takip edilmesi açısından da kolaylık sağlar..

BİLGİ KUTUSU

Mushaf; Kur'an-ı Kerim ayetlerinin bir araya toplanarak kitap hâline getirilmiş şekline denir.

(bk. Mehmet Emin Maşalı, "Mushaf", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 31, s. 242)



5. Kur'an Okuma Biçimleri: Tertil (Tahkik), Tedvir ve Hadr

Kur'an-ı Kerim, kendine özgü fonetiği (ses yapısı) ve okunuşu olan bir kitaptır. Kur'an okumanın manevi bir hazzı, doyumsuz bir lezzeti ve dinleyenleri hayran bırakan kendine has bir musikisi vardır. Kur'an'ın gönülleri ve zihinleri aydınlatan yönü, onun daha özenli, titiz ve usulüne uygun olarak okunmasını zorunlu kılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim tilâvetinde gelişigüzel ve ölçüsüz bir okuyuş tarzı ortaya koymak; sesin ve lafızların ahengini ortadan kaldırır, tilâvetten elde edeceğimiz manevi hazzı ve edebî güzelliği gölgeler. Bu nedenle tilâvet esnasında okuma hızını belirli ölçülere göre yapmaya, bu ölçüler için belirlenen kurallara uymaya dikkat edilmelidir. Kur'an tilâvetinde medleri, gunne ve idgamları okuyuş hızına göre ayarlamaya özen gösterilmelidir.

Kur'an tilâvetinde okuyuş hızı esas alındığında üç tür tilâvet şekli ortaya çıkar. Kur'an okumak isteyen kimse, Kur'an'ın okunduğu yere ve zamana göre bu üç tür okuyuştan herhangi birini tercih edebilir. Kur'an tilâvetinde uygulanan okuma şekilleri şunlardır: Tertil (Tahkik), Tedvir ve Hadr.

Tertil (Tahkik)

Tertil (tahkik), harflerin hakkını vererek ağır ağır ve tane tane okumaktır. Tertil tarzı hız bakımından Kur'an'ı en ağır okuyuş şeklidir. Tertil okuyuş aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in de üzerine vurgu yaptığı bir okuyuş tarzıdır. [14]

Kur'an tilâvetinde her harfi mahreçlerine ve sıfatlarına dikkat ederek medleri yerli yerinde uzatarak okumaya; ihfa, izhar, iklab, gunne ve idgam gibi tecvid kurallarını en güzel şekilde uygulamaya ve okuyuşu güzelleştirmede gereken hassasiyeti göstermeye **tertil** (tahkik) denir. Ancak bu okuyuş şeklinde tecvid kurallarını uygulamada aşırıya giderek harekeleri uzatmak, sakin harfe hareke vermek (tahrik), harekeli harfi sakin olarak okumak (iskân) ve harflerin arasında sekte yapmak gibi hatalara düşmemek gerekir.

Tertil (Tahkik) okuyuş tarzı öğretim (talim) çalışmalarında, manayı düşünmek, tefekkür ve anlama amaçlı gibi okuyuşlarda tercih edilir.

NOT EDELİM

Kur'an-ı Kerim "tahkik" üzere tilâvet edildiği zaman;

- Medd-i tabiî bir elif; medd-i muttasıl, medd-i munfasıl ve medd-i lazım dört elif miktarı uzatılarak okunur.
- Medd-i ârız bir-dört elif; medd-i lîn ise sükûn-u lazımda iki-üç elif, sükûn-u ârızda ise bir-dört elif miktarı uzatılarak okunur.
- Gunne ve idgamlar azami ölçülerinde uygulanır.

(Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 307-308.)

Tevbe suresinin 119-129. ayeti kerimelerini öğretmeninizden veya interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz ve ayeti kerimeleri öğretmeninizin rehberliğinde tahkik üzere okuyunuz.

Tedvir

Sözlükte "döndürmek, çevirmek" anlamına gelen **tedvir**, Kur'an'ı tertil ile hadr arasında "orta bir hızda" okumaktır.

Tedvir okuyuş tarzı, namazlarda, cüz, sure, hatim ve mukabele okumalarında tercih edilir.

NOT EDELİM

Kur'an-ı Kerim "tedvir" üzere tilâvet edildiği zaman;

- Medd-i tabiî bir elif; medd-i muttasıl ve medd-i munfasıl üç elif; medd-i lazım dört elif miktarı uzatılarak okunur.
- Medd-i ârız bir-üç elif; medd-i lîn ise sükûn-u lazımda iki-üç elif, sükûn-u ârızda ise bir-üç elif miktarı uzatılarak okunur.
- Gunne ve idgamlar normal ölçülerinde uygulanır.

(Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 308-309.)

Yâsîn suresinin 1-12. ayeti kerimelerini öğretmeninizden veya interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz ve ayeti kerimeleri öğretmeninizin rehberliğinde tedvir üzere okuyunuz.

14 bk. Furkan suresi, 32. ayet; Müzzemmil suresi, 4. ayet.

Hadr

Hadr sözlükte; "süratli ve çabuk olmak" anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim tilâvetinde ise tecvid kurallarına uygun olarak tilâveti hızlı bir şekilde icra etmeye "**hadr usulü okuma**" denilir.

Kur'an-ı Kerim'i tecvidli okumak vaciptir. Bu nedenle hadr okuyuş tarzından daha hızlı bir şekilde kuralsız ve gelişi güzel bir şekilde Kur'an tilâveti yapmak caiz değildir. Böyle bir okuyuş, harflerin mahreç ve sıfatlarına dikkat edilmemesine, kelimelerin ve hecelerin birbirine karışmasına, sesin ve lafızların ahenginin bozulmasına sebep olur. Oysa ki Kur'an tilâvetinde asıl olan, Kur'an'ın gönderiliş amacına ve usulüne uygun olarak dengeli ve ahenkli bir okuyuş ortaya koymak ve onu hayata aktarmaktır.

Tilâvette tertil, tedvir ve hadr usullerinden birisi tercih edilebilir; kişi tilâvet edilen yere ve zamana göre istediği tarzı seçebilir. Ancak seçilen tarzın kurallarına uyulmalı; medlerde, gunne ve idgamlarda bir denge ve ahenk olmalı; mümkün olduğunca tilâvet baştan sona aynı tarz ile yapılmalı; bir ayet tahkik üzere, bir başka ayet tedvir üzere, diğer bir ayet de hadr üzere ya da karışık bir şekilde okunmamalıdır.

Hadr okuyuş tarzı, hafızlık çalışmalarında, talebenin hocasına ezberini arz etmesinde ve yer yer teravih namazlarında tercih edilir.

NOT EDELİM

Kur'an-ı Kerim "hadr" üzere tilâvet edildiği zaman;

- Medd-i tabiî ve medd-i munfasıl bir elif; medd-i muttasıl iki-üç elif; medd-i lazım ise dört elif miktarı uzatılarak okunur.
- Medd-i ârız bir elif; medd-i lîn ise sükûn-u lazımda iki-üç elif, sükûn-u ârızda ise bir elif miktarı uzatılarak okunur.
- Gunne ve idgamlar normal ölçülerinde uygulanır.

(Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 309-310.)

Nebe' suresini öğretmeninizden veya interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz ve sureyi öğretmeninizin rehberliğinde hadr üzere okuyunuz.

6. Hatalı Okuyuş (Lahn)

Lahn sözlükte; "name, ezgi, okurken ya da konuşurken hata etmek, doğru olandan sapmak, bir şeye meyletmek" anlamlarına gelir.

Kur'an tilâvetinde ise harflerin zat ve sıfatlarında hata yapma, tecvid kurallarına riayet etmeme, harekelere dikkat etmeme gibi nedenlerle ortaya çıkan hatalı okuma şekline **lahn** denir.

Kur'an-ı Kerim tilâvetinde asıl olan; onu doğru, düzgün ve hatasız okuyarak manayı bozan hatalara düşmemektir. Tilâvette hata yapmamak için tecvid kurallarını, özellikle de harflerin mahreç ve sıfatlarını iyi kavramak gerekmektedir. Bunlar iyi kavranmadığı zaman usulüne uygun bir tilâvet yapmak mümkün olamamaktadır. Tecvid ilminde lahn ikiye ayrılır:

Lahn-i Celî: Kelimenin yapısına (lazımî sıfatlar) ilişkin hatalardır. Kelimeleri oluşturan herhangi bir harfin mahrecinde, sıfatında, hareke veya sükûnunda yapılan hataya lahn-i celî (açık hata) denir. Lahn-i celî, dinleyenlerin de fark edebileceği türden hatalardır. Bu hatalar ister anlamı bozsun isterse bozmasın lahn-i celî olarak kabul edilir. Bu nedenle Kur'an tilâvetinin bu hatalardan korunacak şekilde geliştirilmesi vaciptir.[15]

15 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 328.

Lahn-i celî üç şekilde oluşur:

1. Harfin yapısında oluşan hata: Bir harfi mahreç veya sıfatına dikkat etmeden başka bir harf gibi telaffuz etmek, peltek harfi keskin okumak, elif ile ayn harfinin mahrecini karıştırmak, veya medd-i tabiîyi uygulamamaktan dolayı oluşan hatadır.

Örnek: ذَلَّ kelimesini زَلَّ şeklinde;

خَلَقَ kelimesini حَلَقَ şeklinde;

وَلَا الضَّٓالّ۪ينَ lafzını وَلَا الظَّٓالّ۪ينَ şeklinde;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ lafzını اَلْحَمْدُ رِلّٰهِ şeklinde;

قَاتَلَ kelimesini قَتَلَ şeklinde okumak.

2. Harekede oluşan hata: Harfin harekesini değiştirmek ya da harekeli harfi sakin okumaktır.

Örnek: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ lafzını اَلْحَمْدُ لِلّٰهُ şeklinde;

اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ lafzını اَنْعَمْتُ عَلَيْهِمْ ya da اَنْعَمْتِ عَلَيْهِمْ şeklinde;

يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا lafzını يُخَادِعُونَ اللّٰهُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا şeklinde okumak.

3. Sükûnda oluşan hata: Sakin bir harfe hareke vermektir.

Örnek: اَلْحَمْدُ kelimesini lam harfine esre hareke vererek اَلِحَمْدُ şeklinde;

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ lafzını لَمْ يَلِدِ وَلَمْ يُولَدِ şeklinde okumak.

Lahn-i Hafî: Kelimenin yapısına (mahreç, sıfat ve harekeye) ilişkin olmayan, harflerin geçici özellikleri (ârizî sıfatlar) ile ilgili hatalardır. Kelimenin yapısını bozmayan, tecvid kurallarını ya eksik uygulamaktan ya da hiç uygulamamaktan kaynaklanan hatalardır. Ancak tecvid kurallarını bilenlerin fark edebileceği türden hatalar olması nedeniyle bu hatalara lahn-i hafî (gizli hata) denir.

Lahn-i hafî yapmamak için tecvid kuralları iyi kavranılmalı, tilâvette özenli olunmalı ve düzenli olarak talim çalışması yapılmalıdır. Bu hatalar, anlamı ister bozsun isterse bozmasın tilâvetin akıcılığına, manevi hazzına ve bereketine gölge düşürür. Bu nedenle Kur'an tilâvetinde hatasız bir okuyuş gerçekleştirmek vaciptir.[16] Lahn-i hafî iki şekilde olur:

1. İhfa, izhar, idgam, iklab veya gunneyi ya eksik yapmak ya da terk etmek; ince harfleri kalın, kalın harfleri ince okumak; medleri ya gereği kadar uzatmamak ya da gereğinden fazla uzatmaktan kaynaklanan hatalar.

2. Ra harfindeki tekrir sıfatını; nun ve mim harflerindeki gunneleri eksik ya da fazla yapmaktan kaynaklanan hatalar.

16 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 329.

DİNLEYELİM - UYGULAYALIM

Lokman suresini öğretmeninizden veya interaktif öğretim materyallerinden dinleyiniz ve sureyi arkadaşlarınızla birlikte sırasıyla okuyunuz.

Tilâvet esnasında tespit ettiğiniz okuyuş hatalarını öğretmeninizle birlikte oluşturacağınız örnek bir "değerlendirme formu"na işleyiniz. Okuyuş hatalarının sebebini ve çeşidini açıklayınız.

7. Kur'an Tilâveti ve Kıraat İlmi İle İlgili Temel Kavramlar

Kur'an tilâveti ve kıraat ilmi; belirli ilke, yöntem, teknik, kural ve kavramlara dayanan, özel bir emek, gayret ve uzmanlık gerektiren, üzerinde onlarca eser yazılan özel bir alandır. Bu alan, hem Kur'an-ı Kerim'in metninin yapısından hem de onun manevi özelliğinden beslenerek oluşmuştur. İslam âlimleri Kur'an tilâveti ve kıraat ilmiyle ilgili bazı kavramlar geliştirmiş ve bu kavramlardan bazıları süreç içerisinde birbiriyle yakından ilişkili birer alt disiplin hâline gelmiştir.

Kur'an tilâveti ve kıraat ilmiyle ilgili kavramlardan bazıları şunlardır:

Fem-i muhsin

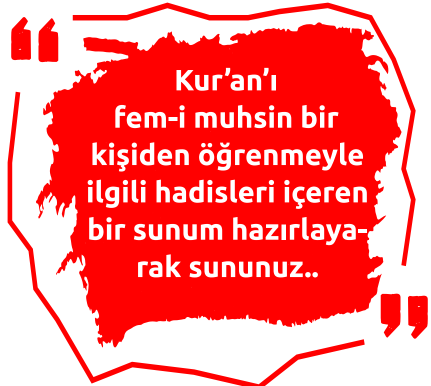
Kur'an kıraatinde rivayet (nakil) esastır. Cebrail (a.s.), Kur'an-ı Kerim'i, Allah'tan (c.c.) aldığı gibi Peygamber Efendimize öğretmiş; Peygamberimiz de onu kendisine öğretildiği şekliyle ashabına okumuş ve öğretmiştir.[17]



Kur'an öğretiminde "*fem-i muhsin*" sahibi bir öğretici oldukça önemli bir yere sahiptir.

Mushaf'ta yazılı olan Kelamullah'ın (Allah'ın sözü) tecvid kurallarına riayet edilerek öğretilmesi, öğrenilmesi ve okunabilmesi, ancak ağız (müşâfehe) yoluyla mümkün olabilmektedir. Kur'an öğretimi, "hoca merkezli", uygulamaya dayalı, öğreticinin rehberliğini esas alan ve bir o kadar da "hoca-talebe" işbirliğini zorunlu kılan bir mahiyete sahiptir. Kur'an öğretiminde diğer unsurlar (program, öğretim materyali, öğretim ortamları vb.) ikincil öneme sahiptir.

Kur'an-ı Kerim öğretimi (talim) özel uzmanlık gerektiren bir alandır. Kur'an öğretiminde başarı, öğreticinin yeterliliği ve öğretme becerileri ile yakından ilgilidir. İyi bir Kur'an öğretimi; harflerin mahreçlerinin, sıfatlarının ve tecvid kurallarının tam olarak kavratılmasıyla, daha doğrusu mahir bir hocanın rehberliğiyle mümkün olabilir. Bu nedenle Kur'an öğretiminde mahir olan bir öğreticinin en önemli vasfı "*fem-i muhsin*" olmasıdır.



17 Nazif Yılmaz, Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Öğretelim?, s. 49.

Farsça fem (ağız) ve Arapça muhsin (iyilik eden, yaptığı işi iyi yapan) kelimelerinin birleşiminden oluşan fem-i muhsin kavramı; "iyi, güzel, yetkin, usta ağız" anlamına gelir. Tecvid ilminde ise Kur'an öğretiminin inceliklerini bilen, harflerin mahreç ve sıfatlarına vakıf, tecvid kurallarını iyi özümsemiş, tilâveti mükemmel, iyi bir okuyucu ve okutucu olan hocaya **fem-i muhsin** denir.

Mehâric-i hurûf

Mahreç (اَلْمَخْرَجُ) sözlükte; "çıkış yeri" anlamına gelen bir kelimedir. Tecvid ilminde ise "ağzın belirli bir bölgesinde harfin sesinin çıktığı yer" olarak isimlendirilir. Mahrecin çoğulu "mehâriç"tir (اَلْمَخَارِجُ). **Mehâricu'l-hurûf** (مَخَارِجُ الْحُرُوفِ) da harflerin çıkış yeri anlamına gelir.

Kur'an harfleri, ana mahreç bölgeleri kabul edilen, boğaz, dil (diş-damak) ve dudak bölgelerinden çıkar.

Örnek:

أَبْ - إِبْ - أُبْ

أَبَّ - إِبَّ - أُبَّ

Herhangi bir harfin mahreci belirlenirken o harf, sakin ya da şeddeli olarak alınır ve başına harekeli bir hemze getirilerek okunur.[18]

Mehâric-i hurûf ile birlikte ele alınan bir başka kavram da tashih-i hurûf kavramıdır. Kur'an harflerinin doğru telaffuz edilmesi, Kur'an öğretiminin en önemli amaçlarından birisidir. Bu durum aynı zamanda kıraat ilminin de önemle üzerinde durduğu bir konudur. Harflerin yanlış telaffuz edilmesi anlamın değişmesine, dolayısıyla da murad-ı ilahînin (Allah'ın muradı) tam olarak anlaşılamamasına sebep olur. Kur'an-ı Kerim'in indirildiği gibi okunması ilahî bir emirdir.[19] Kur'an öğretiminde sık sık başvurulan metotlardan birisi de harf talimi yapmaktır. Tashih-i hurûf çalışması olarak adlandırılan bu metot, Kur'an harflerinin mahreçlerine ve sıfatlarına uygun olarak doğru bir şekilde telaffuz edilmesini hedeflemektedir. Harflerin doğru telaffuz edilmesi de düzenli olarak öğretici rehberliğinde bireysel veya grup hâlinde yapılacak harf talimi çalışmalarıyla mümkün olabilir.

Harf taliminde; her bir harf mahreçlerinden önce harekelerle (üstün, esre, ötre) sonra da sırasıyla cezim, şedde ve medlerle birlikte telaffuz edilmelidir. Her bir harf, öğreticiden/okuyucudan sonra öğrenciler tarafından bireysel olarak veya koro hâlinde tekrar edilmelidir.

بَ - بِ - بُ

أَبْ - إِبْ - أُبْ

أَبَّ - إِبَّ - أُبَّ

بَا - بِى - بُو

Tilâvet

Sözlükte "okumak, tâbi olmak" anlamına gelen tilâvet; bir kelimeyi özellikle de Kur'an-ı Kerim'i okumayı ifade eder. **Tilâvet**; Kur'an-ı Kerim'i okumayı, emir ve yasaklarına uymayı; tavsiye, teşvik ve ikazlarını dikkate almayı; onunla hayatımıza yön vermeyi ifade ettiği gibi onun manasını anlamayı, ondan öğüt ve ibret almayı da ifade eder. Tilâvet aynı zamanda, "Kur'an'ı tecvid ve tertîl üzere çok titiz, itinalı ve anlamını dikkate

Tilâvet ile ilgili ayet ve hadisleri içeren bir sunum hazırlayınız.

18 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 93; Demirhan Ünlü, Kur'an-ı Kerim'in Tecvidi, s. 59.
19 bk. Kıyâme suresi 18. ayet.

alarak düzenli bir okuma şekli" anlamına geldiği gibi[20] ezberden okuma anlamına da gelir. Çünkü hem Peygamberimiz hem de sahabe ellerinde bugünkü anlamda bir Mushaf olmadığı için Kur'an-ı ezberdenokumuştur.[21]

Tilâvet kavramı Kur'an-ı Kerim'de geçen kavramlardan birisidir. **"Şüphesiz Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, gizlice ve açıktan Allah yolunda harcayanlar, asla zarar etmeyecek bir ticaret umabilirler."[22]** mealindeki ayette Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'i özenli bir şekilde tilâvet edenlerden övgüyle bahseder.

Kıraat

Sözlükte " sesli veya sessiz, nağmeli veya nağmesiz okumak, tilâvet etmek, telaffuz etmek, bir araya getirmek, toplamak" anlamına gelen **kıraat**, Arapça "ka-ra-e" (قَرَأَ) kelimesinden türeyen "kelimelerin bir kısmının diğer bir kısmına katılıp eklenmesi anlamına" gelen bir kavramdır. Kur'an (قُرْاٰنٌ) kelimesinin de buradan türediği kabul edilir.[23] Kıraat, harflerin bir araya gelmesiyle oluşan kelimeleri, kelimelerin oluşturduğu cümleleri okumak anlamına da gelir. Kıraat, Kur'an-ı Kerim'i tecvid ilminin kurallarına uygun olarak belirli bir ahenk üzere okumak şeklinde tanımlanabilir.[24] Kıraat, bir yandan "Kur'an tilâvet etmeyi, okumayı" ifade ederken, diğer yandan da Peygamber Efendimiz ve sahabilerden nakledilen rivayetlere dayanarak Kur'an'ın okunuş özelliklerini ifade eder.

Kıraat ilmi de Kur'an-ı Kerim lafızlarının özelliklerini, bu lafızların okunuşlarıyla ilgili incelikleri ve lafızların okunuşlarında ortaya çıkan farklılıkları inceleyen ilim dalı olarak tanımlanabilir. [25]

BİLGİ KUTUSU

Kıraat ilmi okuyuş özellikleri ve okuyuşların kıraat imamlarına dayandırılma biçimleri açısından üç bölümde ele alınır.

- **Aşere**: Yedi imama (Kıraat-i seb'a) üç imam daha ilave edilmesiyle oluşan on kıraat imamının (kıraat-i aşera) okuyuşlarını ve bunların uygulama şekillerini ortaya koyan öğretim metoduna denir.
- **Takrib**: On kıraat imamı, her imamın iki râvisinin okuyuşlarını ve bunların uygulama şekillerini ortaya koyan öğretim metoduna denir.
- **Tayyibe**: Aşere ve takrip derslerinin içerdiği tarz ve usulleri edebî yönden ele alan, kıraat ilminde elfiyye olarak bilinen ve 1016 beyitten oluşan manzum esere ve bu eserin okutulmasına denir.

(Nihat Temel, "Kıraat ve Tecvid İlmine Ait Eserlerin Sistematiği", Kıraat ilmi ve Problemleri, s. 275.)

FARKI BULALIM

Kıraat ve tilâvet kavramlarının benzer ve farklı yönlerini bularak sınıfınızda paylaşınız.

20 Abdurrahman Çetin, "Tilâvet", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 41, s. 155.
21 Yavuz Fırat, Kıraat Tertîl ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması, s. 267.
22 Fâtır suresi 29. ayet.
23 Abdülhamit Birışık, "Kıraat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 25, s. 426.
24 Yavuz Fırat, Kıraat Tertîl ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması, s. 262-266.
25 Yavuz Fırat, Kıraat Tertîl ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması, s. 271; Abdülhamit Birışık, "Kıraat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 25, s. 426.

BİLGİ KUTUSU

Sözlükte, "yerine getirme, borç ödeme" anlamlarına gelen **edâ**; Kur'an kıraatinde "tilâvet esnasında harflerin hakkını vererek gereği gibi okumak" ya da "Kur'an öğretiminde hocanın öğrettiği şekilde lafızları tekrar etmek ve bunları öğretildiği şekil üzere okumak" gibi anlamlara gelir.

(Nazif Yılmaz, Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Öğretelim?, s. 54.)

Kari

Genel olarak "Kur'an tilâvet eden, okuyan kişi" anlamına gelen **kari**, İslam tarihinde "Kur'an'ın edâ keyfiyetini; Kur'an lafızlarını özellikleri ve okunuş incelikleriyle bilen kişi" için kullanılan bir kavramdır. Bu yönüyle kari, en az üç farklı kıraat (okuyuş) tarzını uygulayan kişi anlamında da kullanılır.[26] Kari kelimesinin çoğulu "kurrâ"dır.

KARİLERİ TANIYALIM

Ülkemizde veya İslam dünyasında meşhur olan karilerden bazılarını tanıtan ve karilerin okuyuşlarından örnekler içeren bir sunum hazırlayınız.


Abdurrahman Gürses


Abdülbasıt Abdüssamet

Dudak talimi

Kur'an tilâveti esnasında dudakların belirli usul ve kurallara göre hareket etmesine, dudakların harflerin harekeli veya sakin oluşuna göre şekil almasına tecvid ilminde **dudak talimi** denir. Kur'an tilâvetinde karinin dudak hareketleri, onun mahir bir okuyucu olup olmadığı konusunda fikir verir. Kur'an tilâvetinde dudak talimi kıraatin adabındandır.[27]

Fetha (üstün) ve kesra (esre) harekede dudaklar normal, tabii bir hâldedir. (نَصَـرَ - فِيـهِ)

Damme (ötre) hareke ile vav (و) harfinde dudaklar öne doğru büzülerek uzatılır. (يَضُـرُّ – يُوَسْـوِسُ)

Sakin harflerde dudaklar her zaman mâ kabline (önceki harfin harekesine) göre şekil alır. (اَلْحَمْـدُ - كُنْتُمْ)

İdgamlı veya şeddeli harflerde dudaklar sonraki igdam edilen harfin harekesine göre şekil alır. (وَمَنْ نُعَمِّرْهُ - لَتُسْـَٔلُنَّ)

(Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 312-316.)

26 Abdülhamit Birışık, "Kıraat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 25, s. 426-427.
27 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 311; Yavuz Fırat, Kur'an Tilavetinin Kuralları, s. 140.

OKUYALIM - UYGULAYALIM

Yâsîn suresinin birinci sayfasında (1-12. ayetler) aşağıdaki aşamaları dikkate alarak örnek uygulama yapınız.

1 AŞAMA
Öğretmen okumalı, öğrenci öğretmenin okuyuşunu Mushaftan takip etmeli

2 AŞAMA
Öğretmen okumalı, öğrenci öğretmeninin okuyuşunu izleyerek dudak hareketlerini takip etmeli

3 AŞAMA
Öğrenci okumalı, öğretmen öğrencinin okuyuşunu takip etmeli ve yanlışları yerinde düzeltmeli

Temsilî okuma

Kur'an tilâvetinde okunan yerin anlamının okuma üzerinde önemli bir yeri vardır. Bu nedenle tilâvet esnasında sesin manaya göre vurgulanması, yükseltilmesi veya alçaltılmasına "**temsilî okuma**" denir.[28] Herhangi bir edebî metni nasıl okurken yer yer vurgu yapma, sesi yükseltme veya alçaltma okunan metni daha anlamlı kılıyorsa, Kur'an tilâvetinde de durum böyledir. Ancak temsilî okumada istenilen sonucun elde edilebilmesi Arapçanın dil yapısının inceliklerinin, tecvid kurallarının, ayetlerin anlamlarının bilinmesine ve düzenli talim çalışması yapmaya bağlıdır.

Raf-u savt ve hafd-u savt

Kur'an tilâveti esnasında hak ve hakikati açıklayan, Hakk'ın ve haklının sözlerinin yer aldığı, Rabb'imizin emirlerinden bahseden, müjde, mükâfat ve rahmet ayetlerinin geçtiği yerlerdeki bazı kelime, cümle ve ayetleri okurken sesin yükseltilmesine "**raf-u savt**" (sesin yükseltilmesi) denir. Aynı şekilde dua ve istiğfarların bulunduğu bölümler ile batıla ait sözlerin geçtiği bazı kelime, cümle ve ayetleri okurken sesin alçaltılmasına da "**hafd-u savt**" (sesin alçaltılması) denir.[29]

UYGULAYALIM

"Yüzünden Okunacak Sureler" bölümünden öğretmeninizin rehberliğinde örnek yerler seçerek Kur'an tilâvetinde sesin vurgulandığı, yükseltildiği ve alçaltıldığı kurallarla ilgili uygulama yapınız.

28 Yavuz Fırat, Kur'an Tilavetinin Kuralları, s. 143-144.
29 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 323-325.

İmam, râvî ve tarîk

Kıraat ilminde otorite olan, yedi (kıraat-i seb'a) veya on (kıraat-i aşera) kıraatin kendilerine nispet edildiği kişilere Kur'an ilimleri alanında **imam** adı verilir. Her bir kıraat imamının kıraatini aktaran ve aktardığı rivâyeti uygulamada uzman olan kişiye de **râvî** denir. Kıraat imamlarının pek çok râvîsi olmakla beraber her imamın iki râvisi meşhur olmuştur. Bu ravîlerin kendi hocaları olan kıraat imamından öğrendikleri (talim ettikleri) kıraat farklarını içeren rivâyetlerin, onların talebeleri aracılığıyla silsile yoluyla rivâyet edilmesine de **tarîk** denir.[30]



İmam, râvî ve tarîk silsilesini gösteren bir şema

8. Kıraatler ve Kıraat İmamları

Kur'an-ı Kerim, Peygamberimiz Dönemi'nde hem ezberlenmiş hem de vahiy kâtipleri tarafından çeşitli malzemeler üzerine yazılmıştır. Yemâme Savaşı, çeşitli malzemelere yazılmış olan Kur'an ayetlerinin bir araya toplanıp kitap (Mushaf) hâline getirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu savaşta pek çok kurrâ ve hafız sahabinin şehit olması başta Hz. Ömer (r.a.) olmak üzere sahabenin ileri gelenlerinde endişe ve tedirginliğe sebep olmuştur. Buradan hareketle, Hz. Ebu Bekir (r.a.) Dönemi'nde Kur'an ayetleri iki kapak arasında toplanarak Mushaf hâline getirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim, Hz. Osman (r.a.) Dönemi'nde bu Mushaf esas alınarak ve kıraat farklılıkları gözetilerek çoğaltılmıştır. Bu çalışmalarda ihtilaf edilen konularda Kureyş lehçesi esas alınmıştır. Kur'an'ın toplanması ve çoğaltılması çalışmalarında Kur'an ve kıraat bilgisine sahip olan âlim ve kurrâ sahabilerden yararlanılmıştır.[31] Çoğaltılan nüshalar; Mekke, Medine, Kûfe, Basra ve Şam gibi belirli İslam merkezlerine gönderilmiştir. Çoğaltılan nüshalarda harflerin noktasız ve harekesiz oluşu farklı kıraatlerin okunmasına imkân sağlamaktaydı.

Fetihler sonucu İslam'ın değişik bölgelere yayılması sonucunda âlim sahabiler, o beldelerde İslam'ı tebliğ etmek, yeni Müslüman olan halka İslam'ı öğretmek üzere yola koyulmuşlar, gittikleri yerleri ilim merkezi hâline getirmişlerdir.

Sahabe, Peygamberimizin vefatından sonra Kur'an kıraatine ve kıraat farklılıklarına önem vermiş ve Kıraat ilminin İslamî ilimler alanında ortaya çıkan ilk ilmî disiplin olmasına öncülük etmişlerdir. Medine, Mekke, Kûfe, Basra ve Şam gibi şehirler başta Kıraat ilimleri olmak üzere diğer İslamî ilimlerin doğup geliştiği mekânlar olmuştur. Kıraat farklılıklarını öğreten ve uygulayan imamlar da ağırlıklı olarak bu şehirlerde ortaya çıkmıştır. [32]

Kur'an tilâvetini kolaylaştıran en önemli ruhsatlardan birisi Peygamber Efendimizin, Kur'an-ı Kerim'in "yedi harf" üzere nazil olduğunu beyan eden açıklamasıdır.[33] Bu ruhsat, aynı zamanda farklı kıraatlerin hem dayanağı hem de meşruiyet kaynağı olmuştur.

30 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 285-286.
31 Abdülhamit Birışık, "Kıraat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 25, s. 427.
32 Yavuz Fırat, Kur'an Tilavetinin Kuralları, s. 11.
33 bk. Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an, 5.

BİLGİ KUTUSU

Kur’an-ı Kerim’deki kıraat farklılıkları;

- Hareke ve sükûn farklılıkları,
- Med (harfleri uzatarak okuma) ve kasr (harfleri kısa okuma) uygulama farklılıkları,
- İdgam ve imale uygulama farklılıkları,
- Harflerin kalın veya ince okunması ile ilgili farklılıklar,
- İsimlerin tekil (müfred), ikil (tesniye), çoğul (cemi), eril (müzekker), dişil (müennes) olarak farklı okunmasıyla ortaya çıkan farklılıklar,
- Fiillerin mazi, muzari veya emir kipi olarak okunmasıyla ilgili farklılıklar,
- Noktalama ile ilgili farklılıklar gibi şekillerde karşımıza çıkar.

NOT EDELİM

Kur’an-ı Kerim’deki kıraat farklılıkları;

- Fâtiha suresinin 3. ayetinde geçen مَالِكِ kelimesinin مَلِكِ şeklinde okunması,
- Âl-i İmrân suresinin 195. ayetinde geçen وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا kelimelerinin وَقُتِلُوا وَقَاتَلُوا şeklinde yer değiştirilerek okunması,
- Kasas suresinin 8. ayetinde geçen وَحَزَنًا kelimesinin وَحُزْنًا şeklinde okunması gibi şekillerde karşımıza çıkar.

Tabiîn ve tebe-i tabiîn de sahabe gibi Kur’an’ın okunmasına ve okutulmasına önem vermiştir. Bunlardan hayatını Kur’an’a vakfeden, onun okunması ve anlaşılması için gece gündüz çaba sarf eden âlimler yetişmiştir. Çoğunluğu hicri II. asırda yaşayan ve bulundukları yerlerde Kur’an kıraati ve öğretiminde otorite olarak kabul edilen bu âlimler “**Kıraat İmamları**” olarak tanınmıştır.

Hicri IV. asırda Ebû Bekir bin Mücahid tarafından yazılı olarak bir araya getirilen “yedi kıraat”a (kıraat-ı seb’a), daha sonra üç kıraat imamının okuyuşu da eklenmiştir. Böylece mütevatir kıraatların sayısı on olarak tespit edilmiştir ve bu mütevatir kıraatlara “**kıraat-ı aşere"** (on kıraat) adı verilmiştir.

Bir kıraatın sahih olması için üç temel şart vardır:

1. Peygamberimizden sahihbir senetle rivayet edilmesi,
2. Hz. Osman’ın (r.a.) İslam merkezlerine gönderdiği mushaflardan birinin yazım şekline uygun olması,
3. Bir yönüyle de olsa Arapçanın gramer kurallarına uygun olması.

Kıraat âlimleri genellikle bu on kıraatı sahih kabul etmişlerdir. Bunların dışında kalan ve okunması caiz olmayan kıraatleri ise şâz olarak görmüşlerdir.[34]

34 İsmail Karaçam, Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri, s. 60-69; Ramazan Pakdil, Ta’lim Tecvid ve Kıraat, s. 343-360.

YEDİLİ VE ONLU TASNİFE GÖRE KIRAAT İMAMLARI VE RÂVİLERİ

On Kıraat (Aşere): 1–10; Yedi Kıraat (Seb'a): 1–7

	Ölüm Tarihleri (Hicri/Miladi)
1. Nâfi	169/785
a) Kâlûn	220/835
b) Verş	197/812
2. İbn Kesîr	120/738
a) Bezzî	250/864
b) Kunbü	291/904 l
3. Ebû Amr	154/771
a) Dûrî	248/862
b) Sûsî	261/874
4. İbn Âmir	118/736
a) Hişam	245/859
b) İbn Zekvân	242/857
5. Âsım	127/745
a) Ebû Bekir Şu'be	193/808
b) Hafs	180/796
6- Hamza b. Habîb	156/773
a) Halef	229/844
b) Hallâd	220/835
7- Kisâî	189/805
a) Ebü'l-Hâris	240/854
b) Dûrî	248/862
8- Ebû Ca'fer el-Kârî	130/747–48
a) İbn Verdân	160/777
b) İbn Cemmâz	170/786
9- Ya'kûb el-Hadramî	205/821
a) Ruveys	238/852
b) Ravh	235/849
10- Halef	229/844
a) İshak el-Verrâk	286/889
b) İdris el-Haddâd	292/905

NOT EDELİM

Kıraat imamlarının her birinin birden çok râvisi olmakla birlikte, ikişer ravileri meşhur olmuştur. Bu kıraatlerden en meşhur olanı ve tercih edileni, ülkemizde de okunan Âsım kıraatinin Hafs rivayetidir.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Tecvid ilminde "ağzın belirli bir bölgesinde harfin sesinin çıktığı yer" olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tertil
B) Hizip
C) Vasıl
D) Mahreç
E) Tedvir

2. Harflerin üzerinde bulunan ve harflerin birbirine bağlanmasını ve sakin (harekesiz) olarak okunmasını sağlayan işarete ne ad verilir?

A) Şedde
B) Üstün
C) Esre
D) Cezim
E) Ötre

3. Harflerin üzerinde bulunan, bir harfin iki defa okunmasını sağlayan işaret aşağıdakilerden hangisidir?

A) Esre
B) Üstün
C) Cezim
D) Ötre
E) Şedde

4. Tecvid ilminde, Kur'an okurken bir kelimeyi kendisinden sonra gelen kelimeye, sesi ve nefesi kesmeden birleştirmeye ne ad verilir?

A) Vasıl
B) Vakıf
C) Edâ
D) Hizip
E) Hareke

5. Tecvid ilminde Kur'an okurken, okumaya tekrar başlamak niyetiyle bir kelime üzerinde sesin ve nefesin kesilmesine ne denir?

A) Vakıf
B) Tertil
C) Tilâvet
D) Vasıl
E) Kıraat

6. Kur'an-ı Kerim tilâvetinde tecvid kurallarına uygun olarak tilâveti hızlı bir şekilde icra etmeye ne denir?

A) Lahn
B) Tertil
C) Tedvir
D) Hadr
E) Hizip

7. Vakıfla ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Vakıf, kelimeyi bölerek yapılmaz.

B) Sonunda tek hareke bulunan kelimelerde sükûn üzerinde durulur.

C) İki ötre ve iki esreli kelimelerde sükûn üzerinde durulur.

D) İki üstünlü kelimelerde, sükûn üzerinde durulur.

E) Sonunda med harfi olan kelimelerde değişiklik olmaz, med harfi üzerinde durulur.

8. Aşağıda verilen durak işaretlerinden hangisi yanlıştır?

A) Vakf-ı câiz (ج): Geçmek ve durmanın mümkün olduğu fakat durmanın daha evlâ olduğu durak.

B) Vakf-ı mutlak (ط): Anlam bakımından cümlenin tamamlanmadığına ve durmak için şartların uygun olmadığına işaret eder.

C) Vakf-ı lâzım (م): Geçildiğinde mana bozulabilir gerekçesiyle durulması önemle istenen durak işaretidir.

D) Vakf-ı murahhas (ص): nefes yetmediği zaman durulabilir. Geçmek daha uygundur.

E) Vakf-ı mücevvez (ز): Durmaya izin vardır, ama geçmek daha uygundur.

B. Aşağıda boş bırakılan yerleri verilen uygun kelimelerle doldurunuz.

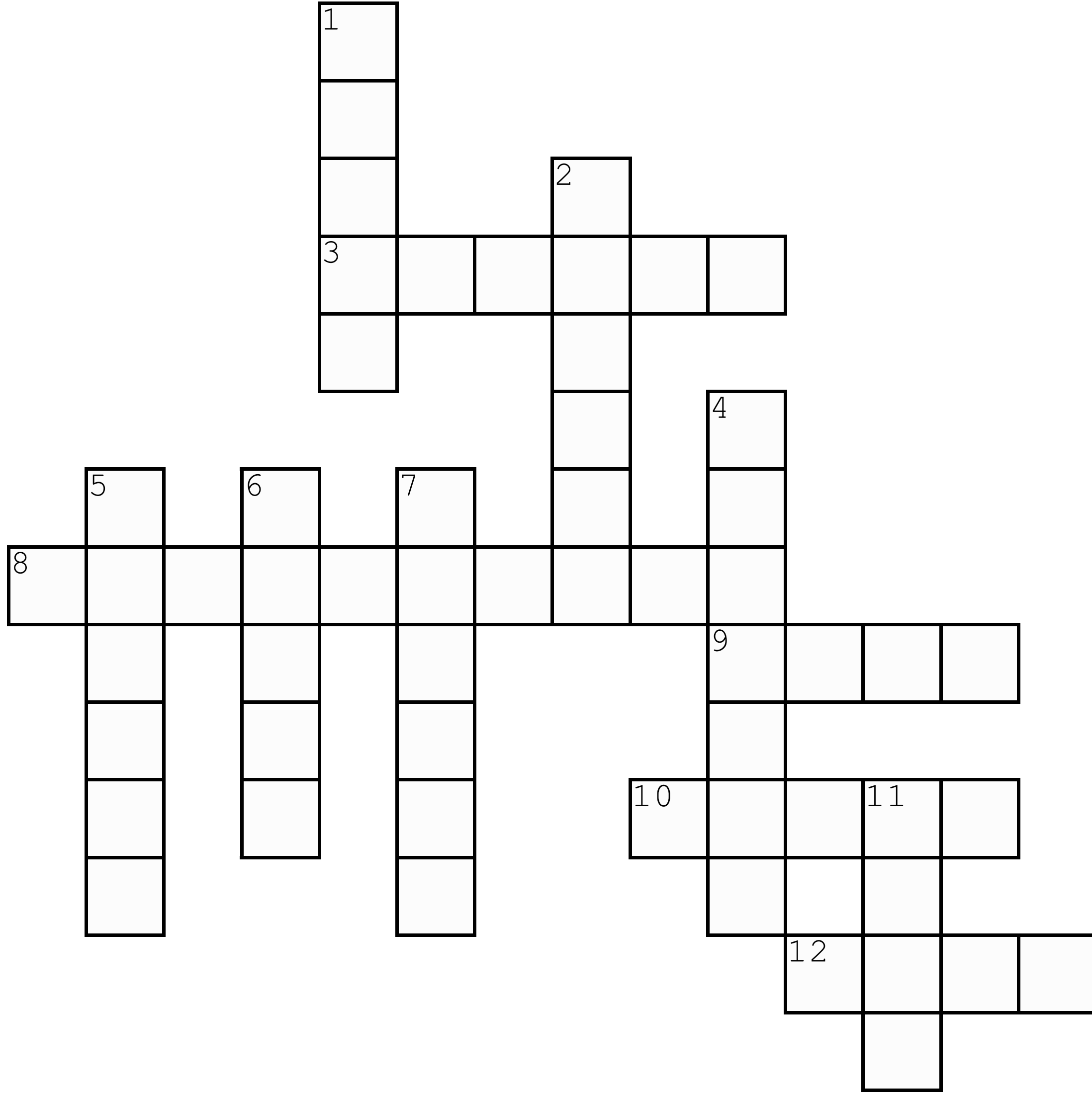
(kıraat İlmi, lahn-i celî, lahn-i hafî, tefsir, vakıf, hadr, tahkik, tedvir)

1. Kur'an'ı tertil ile hadr arasında yani orta bir hızda okumaya "…………………..'' denir.
2. Kur'an-ı Kerim'i tecvid kurallarına uygun olarak hızlı okumaya "…………..'' denir.
3. Harflerin kendisinde, harekelerinde veya sükûnlarda yapılan hataya "…………………'' denir.
4. Harflerin geçici özelliklerinde oluşan hatalara "………………………..'' denir.
5. Kur'an kelimelerindeki farklı okunuşları inceleyen ilim dalına "………………..'' denir.
6. Kur'an okurken sesin ve nefesin kesilmesine "………………'' denir.

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanları "D", yanlış olanları "Y" ile işaretleyiniz.

1. (.........) Tecvid ilminde, Kur'an okumaya ilk başlamaya veya vakıf yaptıktan sonra okumaya devam etmeye ibtida denir.
2. (.........) Kur'an harflerini seslendiren işaretlere "med" denir.
3. (.........) Vakıf işaretlerini ilk belirleyen Muhammed bin Tayfur es-Secâvendî'dir.
4. (.........) Bir kıraatin sahih kabul edilmesi, onun Arapçanın gramer kurallarına uygun olması şartına bağlı değildir.
5. (.........) Tecvid kurallarını en güzel şekilde uygulamaya ve okuyuşu güzelleştirmede gereken hassasiyeti göstermeye tertil (tahkik) denir.
6. (.........) Kur'an-ı Kerim'in ortalama yirmişer sayfadan oluşan bölümlerinin her birine "hizip" adı verilir.

D. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.



1. Üstün harekenin diğer adı.
2. Kur'an-ı Kerim'in usulüne uygun biçimde tane tane, ağır ağır okunması.
3. Harflerin seslendirilmesini sağlayan işaretler.
4. Harflerin çıkış yeri olan mahreç kelimesinin çoğulu.
5. Kur'an'ı tecvid kurallarına uygun biçimde orta bir okuyuşla okumak.
6. Kur'an okurken tekrar başlamak niyetiyle bir kelime üzerinde sesin ve nefesin kesilmesi.
7. Kur'an'ın kitap hâline gelmiş şekli.
8. Kur'an'da yazılı olan ayetler, Allah'ın sözü
9. Kur'an alfabesinde harfin üstüne konan uzatma işareti
10. Kur'an'da cüzleri dörde ayıran bölümler.
11. Kıraat ilminde otorite olan, meşhur kıraatlerden birisinin kendisine nispet edildiği kişi.
12. Kur'an o kurken tecvid kurallarına ve harekelere riayet etmemek, hatalı okumak.